22.3.2017

Lainsäädäntöneuvos Aku-Petteri Korhonen

Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi maataloustuotteiden markkinajärjestelystä annetun lain muuttamisesta (HE 21/2017)

Koulujakelutukea koskevan lainsäädännön uudistaminen

Koulujakelutuki

Koulujakelutuen tavoitteena on edistää terveellisiä ruokailutottumuksia tukemalla tuotteiden kulutusta kouluissa ja päiväkodeissa sekä lisätä maataloustuotteiden kulutusta ja lähentää lasten suhdetta maatalouteen.

Koulujakelutuki perustuu EU:n lainsäädäntöön. Se jakautuu toisaalta hedelmien ja vihannesten sekä marjojen hankinnan tukemiseen (kouluhedelmätuki) ja toisaalta maidon ja maitotuotteiden hankinnan tukemiseen (koulumaitotuki). Näiden tukijärjestelmien täytäntöönpano on jäsenvaltiolle vapaaehtoista. Suomessa on tähän saakka ollut käytössä vain koulumaitotuki.

Nykytilan arviointi

Koulujakelua koskevan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2016/791 perusteluiden mukaan on havaittu, että tuoreiden hedelmien ja vihannesten sekä maidon kulutus on laskusuunnassa. Kulutus vähenee lasten keskuudessa ja lasten lihavuus yleistyy runsaasti lisättyjä sokereita, suolaa, rasvaa tai lisäaineita sisältäviin elintarvikkeisiin suuntautuvien kulutustottumusten vuoksi.

Koulumaitotuki on ollut käytössä Suomessa vuodesta 1995. Sen piirissä oli lukuvuonna 2014—2015 noin 89 %:a kouluissa ja päivähoidossa olevista lapsista. Viime vuosina nestemäisten maitotuotteiden käyttö on vähentynyt ja rasvattoman maidon kulutus vähenee jo toista vuotta perättäin. Ilman koulujakelutukea maitotuotteiden kulutus todennäköisesti laskisi nykyistä nopeammin. Valtion ravitsemusneuvottelukunnan antamien kouluruokailusuositusten mukaan rasvaton maito ja piimä ovat nuorille hyviä ruokajuomia. Niitä ja muita rasvattomia ja vähärasvaisia nestemäisiä maitovalmisteita tulisi käyttää noin puoli litraa päivässä.

Hallituksen esityksessä tarkemmin selvitettyjen tutkimusten mukaan kasvisten, hedelmien ja marjojen käyttöä tulisi lisätä ja niitä tulisi tarjota joka aterialla. Jäsenvaltiolle vapaaehtoinen kouluhedelmätuki oli ennen osarahoitteinen ja sen toimeenpanoa pidettiin raskaana, mistä johtuen sitä ei ole otettu käyttöön Suomessa. Syksystä 2017 alkaen sovelletaan kuitenkin uudistettua EU-lainsäädäntöä, jossa koulumaitotuen ja kouluhedelmätuen lainsäädäntöä on yhtenäistetty ja jossa myös kouluhedelmätuki on kokonaan EU:n rahoittamaa. Kouluhedelmätuen hallinnointi ja toimeenpano olisi pääosin mahdollista yhdistää koulumaitotuen kanssa Maaseutuvirastossa ja kouluissa. Uusi järjestelmä antaa jäsenvaltioille myös mahdollisuuden vapaammin päättää tukitasoista ja tuettavista tuotteista kokonaisbudjetin puitteissa.

Uudistetun EU:n lainsäädännön mukaan osa koulujakelutuesta on jatkossa käytettävä liitännäistoimenpiteisiin, joiden tarkoituksena on lasten ja nuorten ruokavalion muokkaaminen terveellisemmäksi ja tuettavien tuotteiden kulutuksen lisääminen sekä tutustuttaa lapset maatalouteen ja maataloustuotantoon. Käytännössä nämä voisivat olla esimerkiksi kouluissa toteutettavia tiedotuskampanjoita.

Kestävien ympäristö- ja energiaratkaisujen edistämisestä julkisissa hankinnoissa annetun valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaan julkisissa keittiöissä tarjotusta ruoasta tulisi olla luomua 20 %:a vuoteen 2020 mennessä. Tämä on vahvistettu myös julkisten elintarvike- ja ruokapalveluhankintojen arviointiperusteista vuonna 2016 annetussa valtioneuvoston periaatepäätöksessä, jossa suositellaan, että muutkin hankintayksiköt noudattavat näitä periaatteita. Kyseistä tasoa ei ole vielä saavutettu.

Edellä selvitetyin perustein on katsottu tarkoituksenmukaiseksi, että koulumaitotuen täytäntöönpanoa jatkettaisiin, otettaisiin käyttöön kouluhedelmäjärjestelmä ja edistettäisiin erityisesti luonnonmukaisesti tuotettujen tuotteiden käyttöä.

Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi maataloustuotteiden markkinajärjestelystä annetun lain (999/2012) koulumaitotukea koskevia säännöksiä vastaamaan uudistettua EU:n lainsäädäntöä. Samalla lakiin lisättäisiin säännökset, jotka mahdollistaisivat kouluhedelmätuen käyttöönoton Suomessa. Jatkossa nämä järjestelmät muodostaisivat yhtenäisen koulujakelutuen.

Suomen osalta EU:n rahoittama koulumaitotuki on noin 3,8 ja kouluhedelmätuki noin 1,6 miljoonaa euroa.

Koulumaitotuki on tarkoitus säilyttää mahdollisimman paljon nykyisenkaltaisena. On arvioitu, että se voitaisiin käytettävissä olevien määrärahojen puitteissa kohdentaa edelleen kaikille päivähoidossa sekä ensimmäisen ja toisen asteen oppilaitoksissa oleville lapsille. Määrärahan rajallisuuden ja luonnonmukaisille tuotteille ehdotettavan korkeamman tukitason vuoksi tuki on tarkoitus kohdistaa vain nestemäisiin tuotteisiin.

Määrältään suhteellisen pientä kouluhedelmätukea tulisi paremman vaikuttavuuden aikaansaamiseksi voida kohdentaa tietyille ikäryhmille ja lyhyempiin ajanjaksoihin. Kouluhedelmätuen täytäntöönpanon alkuvaiheessa tuki olisi tarkoitus kohdistaa peruskoululaisille satokautena alkusyksyllä. Aluksi olisi tarkoitus ottaa mukaan vain rajattu määrä helposti jaettavia ja lapsille maistuvia tuotteita. Tukikelpoisten tuotteiden valinnassa painotettaisiin luonnonmukaista tuotantotapaa, kausiluonteisuutta ja saatavuutta sekä käytettävissä olevan tuen määrää, lyhyitä toimitusketjuja ja ympäristöhyötyjä. Lisäksi tuotteiden tulisi vastata ravitsemussuosituksia.

Tuen kohdistamisesta, hakuajasta, tuettavista tuotteista ja tuen määrästä säädettäisiin valtionneuvoston asetuksella.

Esitys liittyy valtion vuoden 2017 lisätalousarvioon. Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan ja järjestelmää on tarkoitus alkaa soveltaa 1.8.2017.